

Ymateb gan Sefydliad Cyfarthfa i'r ymchwiliad gan Bwyllgor Diwylliant, Cyfathrebu, y Gymraeg a Chysylltiadau Rhyngwladol Senedd Cymru ar bwnc Oriel Gelf Gyfoes Genedlaethol i Gymru.

Awst 2023

Tabl y Cynnwys

1. Crynodeb.....	2
2. Cyfarthfa - y status quo	5
3. Y model arfaethedig — Rhwydwaith + Angor.....	7
Cyflwyno'r briff.....	8
Amserlenni.....	8
4. Cyfarthfa — safle angor	9
Lleoliad.....	9
Y Castell.....	9
Gofod.....	10
Y Parc.....	10
Cyfleusterau	11
5. Y dimensiwn digidol	12
6. Adfywio ac effaith economaidd	13
7. Aliniad polisi	14
8. Casgliad	15
Atodiad A: Chwe esiampl o amgueddfeydd ym Mhrydain ac Ewrop (NB, ni ddylid cyhoeddi y delweddau hyn. Nid ydym yn berchen ar yr hawlfraint)	16
Atodiad B: Sefydliad Cyfarthfa	22
Atodiad C: Staff Sefydliad Cyfarthfa	27

1. Crynodeb

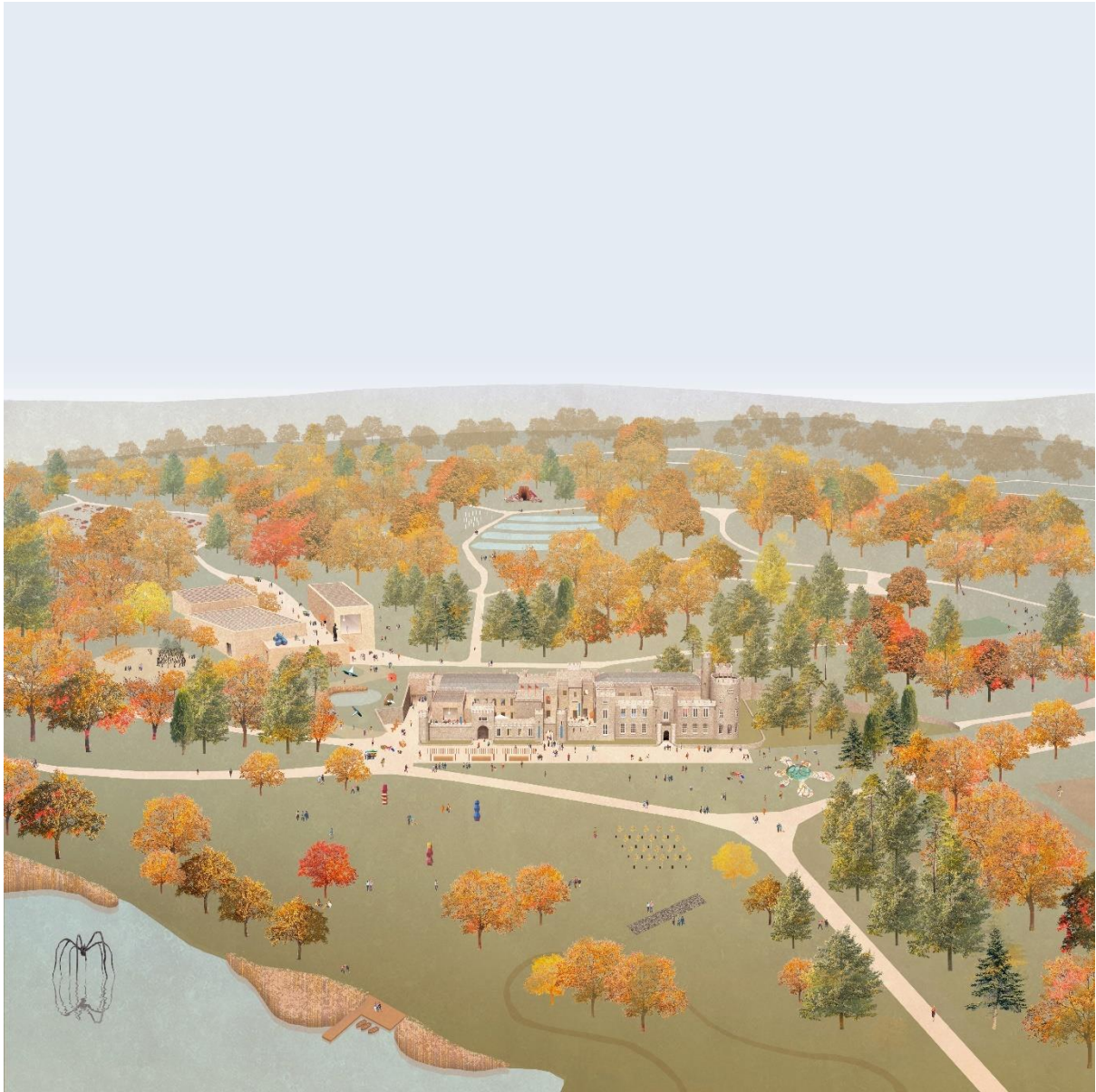
- 1.1 Crëwyd Sefydliad Cyfarthfa - elusen gofrestrdig - gyda'r bwriad o drawsnewid amgueddfa ac oriel leol boblogaidd yn sefydliad cenedlaethol sy'n gwbl deilwng o'i hanes, treftadaeth a chelf, ac ar raddfa ac ansawdd sy'n gweddu i'w harwyddocâd. O'r cychwyn cyntaf rydym ni wedi rhagweld integreiddiad dychmygus treftadaeth a chelf gyfoes mewn ffordd sy'n ymateb i draddodiad hir o arloesi a heriau aruthrol yr 21ain ganrif.
- 1.2 Mae sefydlu Oriol Gelf Gyfoes Genedlaethol i Gymru (NCAGW) wedi bod yn ddyhead hir-ddisgwyliedig o ddatblygiad parhaus sector celfyddydau gweledol y wlad yn ogystal â thystiolaeth o awydd y cyhoedd. Mae bywiogrwydd orielau ledled Cymru, llwyddiant artistiaid o Gymru yn Biennale Fenis ac ymateb y cyhoedd i arddangosfa ryngwladol Artes Mundi bob dwy flynedd wedi darparu tystiolaeth o botensial pellach yn eu ffyrdd gwahanol.

- 1.3 Mae'r Sefydliad yn falch o gyflwyno ei weledigaeth ar gyfer elfen ganolog angenrheidiol o'r cynnig hwn - safle angor i'w leoli yng Nghastell a Pharc Cyfarthfa ym Merthyr Tudful. Rydym ni'n gwneud hynny mewn partneriaeth â Chyngor Bwrdeistref Sirol Merthyr Tudful. Rydym ni hefyd wedi cael cymorth yn hyn o beth gan arbenigwyr yn y maes - Cultural Associates Oxford — sydd wedi cwblhau dau adroddiad helaeth sydd wedi'u cyflwyno i Lywodraeth Cymru.
- 1.4 Ein gweledigaeth ar gyfer safle angor ar gyfer y rhwydwaith newydd cyffrous hwn yw lle:
- i gyflwyno'r gorau o gelf gyfoes o Gymru ac o fannau eraill, boed hynny o fewn cyd-destun oriel neu mewn parc agored
 - i gymryd golwg eang a chynhwysol ar gelf gyfoes
 - i roi cyd-destun hanesyddol i gelf gyfoes lle bo hynny'n briodol
 - i groesawu artistiaid sefydledig a rhai newydd
 - i annog creu celf - trwy breswylfeydd artistiaid, cyd-gynhyrchu a chyfleoedd cyfranogol
 - i ymgysylltu â chynulleidfaoedd mawr ac amrywiol, ar draws pob oedran, drwy weithgareddau, dysgu a digwyddiadau yn y gymuned.
- 1.5 Yn bwysig, rydym ni'n dymuno cyflawni'r dibenion hyn mewn partneriaeth greadigol gydag orielau ledled Cymru yn ogystal â'r Amgueddfa Genedlaethol a'r Llyfrgell Genedlaethol. Dylai fod yn bartneriaeth sy'n cydnabod nid yn unig werth cydweithio creadigol ond hefyd annibyniaeth yr orielau a'r sefydliadau hyn a'r angen yn aml i wasanaethu cynulleidfaoedd mewn gwahanol rannau o Gymru mewn ffyrdd gwahanol.
- 1.6 Rydym ni'n dadlau mai Castell a Pharc Cyfarthfa yw'r lleoliad gorau a naturiol ar gyfer safle angor NCAGW sydd gan y Rhaglen Lywodraethu mewn golwg, am y rhesymau canlynol:
- Byddai'n fuddsoddiad diwylliannol sylweddol ym Merthyr Tudful ac ardal Blaenau'r Cymoedd - ardal sy'n haeddu llawer mwy o fuddsoddiad yn ei seilwaith diwylliannol.
 - Mae'n nodedig nad oes yr un o'r orielau eraill a ragwelir y byddant yn cymryd rhan wedi'u lleoli yn ardal Blaenau'r Cymoedd, er gwaethaf lle canolog ac eiconig y cymoedd hynny wrth greu celf Cymru a'n hunaniaeth genedlaethol.
 - Byddai'n achub rhan hanfodol bwysig o'n hanes sydd dan fygythiad, gan roi bywyd newydd i Gastell a Pharc Cyfarthfa, pwrpas cenedlaethol ac agwedd ryngwladol.
 - Byddai'n adeiladu ar gasgliad celf sy'n bodoli eisoes sy'n berthnasol ac o ansawdd uchel.
 - Byddai'n galluogi Cyfarthfa i leoli ei hun yn ganolfan i feddwl arloesol, cynhyrchu creadigol a datblygiadau addysgol dyfeisgar.

- Byddai'n cynhyrchu cyflogaeth, gwerth cymdeithasol ac adnewyddu cymunedol mewn man lle mae angen amlwg.
- Byddai'n rhoi esiampl weithredol feiddgar o egwyddorion Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol.
- Mae Sefydliad Cyfarthfa eisoes yn bodoli — cyfrwng parod i bwrpas arbennig a grëwyd yn benodol i ymgymryd â her o'r natur a'r raddfa hon.

1.7 Mae'r posibilrwydd o safle angor i Oriel Gelf Gyfoes Genedlaethol i Gymru, ochr yn ochr ag amgueddfa gymhellol o'n hanes diwydiannol, yn dal y potensial ar gyfer synergeddau creadigol niferus a fydd yn darparu cyd-destun a pherthnasedd ar gyfer agweddau hanesyddol a chyfoes ei chenhadaeth. Dylai'r cysyllteiriau hyn fod yn destun cyffro i guraduron a'r cyhoedd fel ei gilydd.

1.8 Bydd yr amserlenni dylunio a datblygu angenrheidiol ar gyfer adnewyddu Cyfarthfa yn caniatáu digon o amser ar gyfer cynllunio trefniadau sefydliadol yn y ganolfan ac ar draws rhwydwaith yr oriel, yn ogystal â rhwng y ddau. Edrychwn ymlaen at weithio gyda phartneriaid a gyda'r tîm cynllunio prosiect a benodwyd yn ddiweddar i wneud hyn yn realiti y gall Cymru gyfan ymfalchio ynddo.

2. Cyfarthfa - y status quo

- 2.1 Castell Cyfarthfa oedd cartref y teulu Crawshay, mestri haearn enwog Merthyr. Gadawodd y teulu y castell ar ddiwedd y 19^{eg} ganrif a'i adael i'r awdurdod lleol. Yna daeth yn amgueddfa ac yn ysgol - cartref Ysgol Uwchradd Cyfarthfa. Gadawodd yr ysgol yr adeilad ddeng mlynedd yn ôl, ers hynny mae 85% o'r adeilad rhestredig Gradd 1 hwn yn wag gyda'i gyflwr yn dirywio'n sylweddol.
- 2.2 Mae bellach yn gartref i oriel sy'n cynnwys casgliad sylweddol o fwy na 300 o weithiau gan, ymhlith eraill, William Armfield, Frank Brangwyn, Duncan Grant, Shani Rhys James, Alfred Janes, Heinz Koppel, Thomas Lawrence, Cedric Morris, George Murray, Winifred Nicholson, Ruskin Spear a Jack Butler Yeats, yn ogystal â chasgliad o weithiau o'r 19eg ganrif, gyda llawer ohonynt yn cofnodi gorffennol diwydiannol Merthyr.

- 2.3 Mae Castell Cyfarthfa a'i barc 160-erw yn eiddo i Gyngor Bwrdeistref Sirol Merthyr Tudful ac ar hyn o bryd maen nhw'n cael eu rheoli gan Ymddiriedolaeth Hamdden Merthyr Tudful. Mae'r Cyngor, yr Ymddiriedolaeth Hamdden a Sefydliad Cyfarthfa wedi cytuno mewn egwyddor i drosglwyddo perchnogaeth a gweithrediad i'r Sefydliad yn y pen draw, yn amodol ar drafodaethau. Mae'r trafodaethau hynny'n parhau ar hyn o bryd.
- 2.4 Mae Sefydliad Cyfarthfa yn gwmni cyfyngedig drwy warant ac yn elusen gofrestredig. Mae ei Fwrdd yn cynnwys 14 o bobl sydd ag ystod eithriadol o brofiad sy'n berthnasol i brosiectau o'r maint hwn, yn ogystal ag ymgysylltiad dwfn â'r gymuned. Ar hyn o bryd mae ganddo staff o bedwar dan arweiniad y Prif Weithredwr, Anna Baker - pensaer a gwblhaodd brosiect treftadaeth arobryn a ariennir gan y Loteri yng Nghaerfaddon y llynedd.
- 2.5 Mae'r Sefydliad wedi cael ei ariannu gan grant cychwynnol o £1.25m gan Lywodraeth Cymru. Mae wedi derbyn £429k o gyllid drwy Gronfa Ffyniant Gyffredin Llywodraeth y DU, ac mae hefyd wedi cael addewidion o gyllid gan rai sefydliadau elusennol mawr.
- 2.6 Cyn sefydlu'r Sefydliad, a chyda mewnbwn gan Gomisiwn Dylunio Cymru, darparodd y Cyngor £250,000 i gomisiynu uwchgynllun gan dîm o fri rhyngwladol dan arweiniad Ian Ritchie Architects. Cyflwynwyd hyn cyn ffurfio'r Sefydliad ei hun. Roedd hwn yn nodi cynllun 20 mlynedd ar gyfer datblygu'r parc gydag ystod eang o opsiynau a oedd yn cynnwys "integreiddio treftadaeth a chelf gyfoes mewn modd dychmygus."
- 2.7 Dywedodd: "Pe bai canolfan o'r fath yn ymwneud â gorffennol Merthyr yn unig, yna dim ond hanner y gwaith fyddai'n ei wneud. Er enghraifft, gan ddilyn esiampl hanes Merthyr o arloesi diwydiannol, gellid darparu oriel hefyd ar gyfer arddangosfeydd newidiol o arloesedd yn yr 21^{ain} ganrif mewn celf a diwydiant a fyddai'n helpu i newid canfyddiadau o ardal Merthyr a Blaenau'r Cymoedd ac annog datblygiad economaidd yn enwedig yn y diwydiannau creadigol modern."

3. Y model arfaethedig — Rhwydwaith + Angor

- 3.1 Mae'r model dosbarthedig arfaethedig ar gyfer NCAGW yn cydnabod daearyddiaeth Cymru, y dosbarthiad eang presennol o orielau a'u hanes hir o wasanaethu eu cymunedau a'u hartistiaid. Mae'n fodel sy'n annog amrywiaeth ac yn dathlu ardal leol. Dylid ei werthfawrogi a'i wella. Fodd bynnag, os mai uchelgais y prosiect hwn yw dod â ffocws cwbl newydd i gelf gyfoes yng Nghymru, fel y bydd yn ei sefydlu'n fwy cadarn ym meddwl y cyhoedd, yn ogystal â sefydlu celf Cymreig yn rhyngwladol, mae angen sefydliad newydd gyda phresenoldeb corfforol digamsyniol. Rydym ni'n credu mai hynny yw natur yr angor gofynnol. Gall Cyfarthfa fod yr angor hwnnw.
- 3.2 Dylai safle angor mawr - gyda diben cydweithredol yn ddwfn yn ei genhadaeth, a dull colegol wedi'i ymgorffori yn ei ymarfer - fod yn ased i'r rhwydwaith cyfan. Byddai'r cyfuniad arloesol o nodau creadigrwydd lluosog gyda gallu canolog effeithiol yn ffordd arall eto o osod creadigrwydd sefydliadol Cymru ar lwyfan byd-eang. Creu gallu canolog newydd yw'r *sine qua non*.
- 3.3 Bydd y lle rydym ni'n rhagweld fydd ar gael yng Nghyfarthfa yn sylweddol, gan alluogi ei ddatblygu yn amgueddfa ac oriel bwysig. Mae gan ei barc 160-erw hefyd y potensial i ddatblygu yn barc cerfluniau. Ond yn hytrach na chystadlu ag eco-system yr orielau bresennol, byddai angor NCAGW yng Nghyfarthfa yn dymuno cefnogi'r rhwydwaith mewn sawl ffordd, gan anelu at fudd i'r holl sefydliadau sy'n cymryd rhan, yn ogystal a'u cynulleidfaoedd.

3.4 Gallai hyn fod trwy'r canlynol:

- Cynllunio ar y cyd ar gyfer arddangosfeydd aml-leoliad
- Codi arian ar y cyd, gan ganiatáu mynediad i gronfeydd mwy
- Cefnogaeth ymarferol gyda chludiant a gosod
- Darparu lle storio
- Cymorth ar gyfer marchnata a chyfathrebu
- Darparu canolfan ddysgu ac ymchwil yn ganolbwynt corfforol a rhithwir ar gyfer y rhwydwaith
- Arddangos gwaith yr orielau unigol neu grwpiau o orielau yn genedlaethol.

3.5 Mae angen trafod yr opsiynau hyn ar draws y rhwydwaith, yn ogystal â gyda'r tîm cynllunio canolog sydd newydd ei benodi, er mwyn cyrraedd y strwythurau cydweithredol mwyaf effeithiol tra hefyd yn cadw gallu'r orielau unigol i ddilyn eu hagedâu penodol ac annerch eu cynulleidfaoedd eu hunain. Yr amcan yw creu seilwaith cefnogol a fydd yn caniatáu i sector y celfyddydau gweledol yng Nghymru ddatblygu ei broffil a'i gynulleidfa.

Cyflwyno'r briff

3.6 Roedd y briff ar gyfer NCAGW yn rhagweld y byddai hyn yn fenter neu bartneriaeth ar y cyd rhwng yr orielau, Amgueddfa Cymru a Llyfrgell Genedlaethol Cymru fel ceidwaid y casgliad cenedlaethol. Bydd angen diffinio natur y berthynas hon yn ofalus er mwyn manteisio i'r eithaf ar ddefnydd y cyhoedd o'r casgliadau, tra bod y deiliaid casgliadau cenedlaethol yn sicr bod eu cyfrifoldebau gwarchodol dros ddiogelu'r casgliadau yn cael eu cynnal. Bydd hefyd yn bwysig bod gan yr orielau yn y rhwydwaith dosbarthedig lais clir wrth benderfynu pa weithiau sy'n cael eu harddangos ym mha leoliad.

3.7 Mae sawl opsiwn ar gyfer ffurfweddu'r trefniadau hyn, ond byddem yn dadlau dros greu grŵp comisiynu NCAGW ar y cyd sy'n cynnwys cynrychiolwyr o'r safle angor, yr orielau sy'n cymryd rhan, Amgueddfa Cymru a Llyfrgell Genedlaethol Cymru. Byddai'r ysgrifenyddiaeth yn cael ei darparu gan safle'r angor. Credwn y byddai hyn yn cadw gorbenion i'r lleiafswm tra'n creu strwythur colegaid effeithiol. Gallai atebolrwydd y safle angor fod drwy Gyngor Celfyddydau Cymru neu'n uniongyrchol i Lywodraeth Cymru.

Amserlenni

3.8 Gellir dadlau fod y blaguryn ar gyfer y system arfaethedig wedi bod gyda ni ers blynyddoedd lawer. Yn fwy diweddar, o dan nawdd Amgueddfa Cymru, mae wedi cymryd cam arall ymlaen gyda datblygiad adnoddau ar-lein sydd wedi sicrhau bod y casgliad cenedlaethol ar gael i bawb. Nid oes angen arafu dim ar y datblygiadau cynyddrannol hyn tra bod trefniadau newydd yn cael eu cytuno.

3.9 Er na fydd datblygiad ffisegol orielau Cyfarthfa yn gyflawn ac yn agored i'r cyhoedd am 5-7 mlynedd, mae'n debygol y bydd y Sefydliad am benodi staff curadurol cyn hyn er mwyn cynllunio'r cynnwys. Felly, ni fyddai unrhyw beth i atal datblygiad strwythurau

comisiynu NCAGW y cytunwyd arnynt hyd yn oed cyn i'r orielau newydd yng Nghyfarthfa fod yn barod. Gellid defnyddio cyfnod interim yn adeiladol i arbrofi ac i adeiladu cynulleidfaoedd wrth ddisgwyl agoriad Cyfarthfa.

4. Cyfarthfa — safle angor

Lleoliad

- 4.1 Mae lleoliad Cyfarthfa yn wych. Mae'n eistedd ar gyffordd dwy brif ffordd - yr A470 a ffordd Blaenau'r Cymoedd yr A465 - sy'n darparu mynediad cyflym o bob pwynt o'r cwmpawd, gan gynnwys Caerdydd, Casnewydd a gorllewin Lloegr i'r de, dinas-ranbarth Abertawe i'r Gorllewin a Chanolbarth Lloegr i'r dwyrain. Yn y flwyddyn nesaf bydd Metro De Cymru yn cynyddu cyflymder ac amllder trenau o Gaerdydd a chymunedau eraill yn y cymoedd, a bydd deuli ffordd Blaenau'r Cymoedd bron wedi'i gwblhau.
- 4.2 Gall hefyd fanteisio'n llawn ar ei agosrwydd at Barc Cenedlaethol Bannau Brycheiniog, y dywedir ei fod yn denu 4 miliwn o ymwelwyr y flwyddyn.

Y Castell

- 4.3 Mae Cyfarthfa mewn lle perffaith i gyflawni ei huchelgais celf. Mae'n cwmpasu castell hanesyddol poblogaidd a pharc mawr o'i amgylch sy'n berffaith ar gyfer arddangos cerfluniau. Mae ei orielau presennol, yn ystafelloedd teuluol addurnedig y castell, yn gartref i gasgliad gwych o waith gan artistiaid arwyddocaol. Mae'n drysorfa nad yw'n cael ei defnyddio ddigon. Mae gan yr adeilad hefyd nifer o hen ystafelloedd dosbarth ysgol cymesur, nad ydynt bellach yn anffodus yn cael eu defnyddio, ond yn barod i'w datblygu yn orielau hardd pellach, manau dysgu, stiwdios a gweithdai.
- 4.4 Yn wreiddiol roedd y Castell yn annedd preifat i deulu Crawshay, ac erbyn hyn mae'n eiddo i bobl Merthyr sydd yn teimlo balchder ac anwyldeb mawr tuag ato. Wedi dweud hynny, nid yw wedi cael y sylw a'r buddsoddiad mae'n ei haeddu ac mae mewn cyflwr difrifol o ddadfeilio.
- 4.5 Mae potensial hefyd i greu manau arddangos mwy, mwy dramatig o fewn a thu hwnt i ôl troed presennol y castell trwy ad-drefnu ac ychwanegiadau sensitif. Mae'r cynllun a ddangosir yn yr adroddiad hwn yn cynnwys adeiladau ychwanegol, a gynlluniwyd fel y gall Cyfarthfa fodloni gofynion Llywodraeth Cymru ar gyfer gofod i'r safle angor arfaethedig ar gyfer yr Oriel Gelf Gyfoes Genedlaethol. Bwriad hyn yw dangos potensial Cyfarthfa yn unig.
- 4.6 Wrth ymdrin â chelf gyfoes, bydd ein gwaith yn cael ei ysbrydoli gan anheddiad addysgol Dowlais ym 1928, y datblygwyd ei waith ymhellach tua diwedd yr Ail Ryfel Byd gan artistiaid megis Esther Grainger a Cedric Morris. Mae'r syniad o gymuned greadigol â meddwl cymdeithasol wedi'i drwytho yng ngorffennol Merthyr Tudful.

Mae Atodiad A yn cynnwys ffotograffau o nifer o orielau Ewropeaidd ardderchog sy'n cyfuno adeiladau hen a newydd yn effeithiol iawn. (NB, ni ddylid cyhoeddi y delweddau hyn. Nid ydym yn berchen ar yr hawlfraint.)

Gofod

- 4.7 Mae briff Llywodraeth Cymru ar gyfer safle angor yn awgrymu bod 12,000 metr sgwâr neu fwy o le yn ddymunol, gyda 7,500 metr sgwâr yn cael ei ystyried yn hanfodol. O fewn y ffigurau hyn, awgrymir y byddai dwy ran o dair o'r holl le hwn yn lle ar gyfer oriel — h.y. rhwng 5,000 ac 8,000 metr sgwâr. Mae ein hymgyngorwyr yn amcangyfrif y byddai tua 6,200 metr sgwâr presennol y castell yn darparu tua 3,000 metr sgwâr o lle arddangos, gyda'r gweddill yn cael ei ddarparu gan orielau newydd — orielau cyfoes hyblyg ac wedi'u teilwra a fyddai'n gweddu i'r cynnwys ac yn ategu'r castell presennol.
- 4.8 At ddibenion cymharu rydym ni'n nodi ôl troed - ôl troed, nid arwynebedd llawr - dau gymharydd ochr yn ochr â Chyfarthfa:
Amgueddfa Genedlaethol, Caerdydd	7,700 m ²
Castell Cyfarthfa	4,100 m ²
Oriel Gelf Fodern Genedlaethol yr Alban	1,820 m ²
- 4.9 Datblygodd ein tîm ymgynghorol, a oedd yn cynnwys curaduron nodedig a phrofiadol ac ymgynghorwyr amgueddfa, strategaeth y gellir ei graddio y gellir ei haddasu mewn ymateb i anghenion partneriaid NCAGW. Mae'r strategaeth yn cynnig cyfres o 'neuaddau' mawr y gellir eu cysylltu neu eu gwahanu yn unol ag anghenion yr amgueddfa a'i rhaglen arddangosfeydd dros dro.

Y Parc

- 4.10 Mae Parc Cyfarthfa eisoes yn barc 160-erw mawr, ond ein cynllun yw ei ymestyn ar draws y dyffryn i ffwrneisi Cyfarthfa, sy'n 263 mlwydd oed, ar ochr orllewinol afonydd Taf a Thaf Fechan. Byddai hyn yn creu parc o 240 erw, gan ddod yn un o barciau mawr Cymru, ochr yn ochr â Pharc Cenedlaethol Bannau Brycheiniog.
- 4.11 Ein huchelgais ar gyfer y dirwedd yw y dylai'r newid fod yn drawsnewidiol, gan greu cyrchfan hygyrch, ysbrydoledig, creadigol, addysgol, bioamrywiol a chynaliadwy, gan ymgorffori ymdeimlad dwys o naratif cymunedol a chymdeithasol.
- 4.12 Bydd yr ased presennol hwn, gyda'i botensial ar gyfer ehangu'n ddramatig, yn gwella cysyniad NCAGW yn fawr, gan ddarparu cefndir gwych ar gyfer cerflunio ac ymyriadau amgylcheddol eraill. Mae'r Sefydliad yn gobeithio comisiynu artistiaid a all hefyd ennyn diddordeb pobl yn y broses o greu cerflunwaith, yn ogystal â chynorthwyo artistiaid newydd i ddatblygu eu sgiliau.
- 4.13 Mae Parc Cyfarthfa yn cynnig 'llwyfan gwyrdd' ar gyfer arddangosfeydd celf awyr agored mewn amrywiaeth o gymeriadau tirwedd a chynefinoedd amrywiol gyda golygfeydd godidog a pherlau naturiol cudd i ysbrydoli a swyno'r holl ymwelwyr, gan gynnwys pobl na fyddent fel arfer yn ymgysylltu â chelf, fel cerddwyr cŵn a rhedwyr

neu deuluoedd allan am ychydig o awyr iach. Bydd arddangosfeydd newidiol o gerflunwaith o'r fath yn denu sylw cyhoeddus a chyfryngau cymdeithasol yn rheolaidd ac yn annog ymweliadau dro ar ôl tro. Mae potensial mawr yma hefyd ar gyfer gwaith sy'n cynnwys cyfranogiad cymunedol torfol wrth eu creu.

- 4.14 Ymhellach, mae cyfle i ddefnyddio'r parc ar gyfer digwyddiadau awyr agored a fydd yn annog presenoldeb drwy gydol y flwyddyn, er enghraifft gosodiadau golau yn y gaeaf, theatr awyr agored, sinema awyr agored, cyngherddau a gwyliau bach. Bydd y model cymysg hwn o gelf a diwylliant poblogaidd yn golygu y bydd gweithiau celf yn dod yn fyw mewn cyd-destunau newydd a chyffrous ac yn caniatáu cynhyrchu mwy o refeniw.

Cyfleusterau

- 4.15. Dylai'r ystod o gyfleusterau sydd ar gael ar y safle angor fod yn addas i ganiatáu ac annog y presenoldeb mwyaf posibl a'r ymgysylltu llawnaf, tra hefyd yn meithrin ymchwil ac ymarfer artistig. Byddai'r cyfleusterau'n cynnwys:

- Gofod orielau cyfoes
- Ystafelloedd cyhoeddus hanesyddol
- Oriellau plant
- Parc cerfluniau ynghyd â chelf awyr agored a rhyngweithiol
- Arddangosfeydd digidol a dehongli
- Canolfan dysgu ac ymchwil
- Lle i artistiaid preswyl a chymrodoriaethau ymweliadol
- Stiwdios a gweithdai
- Siop, caffi a cheginau
- Lle ar gyfer digwyddiadau

5. Y dimensiwn digidol

- 5.1. Ni all unrhyw sefydliad diwylliannol nac addysgol yn yr 21^{ain} ganrif fforddio esgeuluso dimensiwn digidol o'i weithgareddau. Bydd nid yn unig yn ddimensiwn o'i hygyrchedd ond hefyd o'i greadigrwydd. Rhaid i hyn fod yn dasg â blaenoriaeth nid yn unig i'r NCGAW yng Nghyfarthfa, ond hefyd i'r amgueddfa. Gallant gyfoethogi y naill a'r llall.
- 5.2. Mae gan Gyfarthfa gasgliad o gelf gyfoes sylweddol eisoes sydd wedi'i ddigideiddio ac sydd ar gael i bobl ei chwilio a'i weld ar blatfform Art UK. Felly, bydd safle angor NCAGW yn gallu adeiladu ar arferion gweithio cynhwysol presennol Cyfarthfa i sicrhau bod mynediad i'w gasgliad yn cael ei ddemocrateiddio, gan alluogi cynulleidfaoedd i ymgysylltu'n ddyfnach â'r casgliad cenedlaethol o gelf gyfoes drwy ddulliau digidol o unrhyw le yn y byd.

- 5.3 Yn ogystal, bydd yn defnyddio enghraifft arfer gorau Casgliad y Werin Cymru, gan greu profiad digidol a allai ymestyn i hyfforddiant i grwpiau a sefydliadau cymunedol lleol ar ddigideiddio cynnwys, ac a allai gofnodi straeon pobl sy'n cysylltu â'r casgliadau celf.
- 5.4 O fewn yr amgueddfa, byddem hefyd yn bwriadu gwneud y defnydd llawnaf o dechnegau digidol o'r radd flaenaf wrth adrodd straeon Cyfarthfa.

6. Adfywio ac effaith economaidd

- 6.1 Mae Cyfarthfa yn cynnig cyfle adfywio sylweddol. Trwy ddatblygu sefydliad sydd wedi'i wreiddio yn y gymuned ac sydd eto'n cyflawni safle mewn cynghrair llawer uwch o atyniadau i dwristiaid, bydd yn arwain adfywiad cymdeithasol ac economaidd ym Merthyr Tudful a'r cyffiniau ac yn cefnogi rhaglen atyniadol sy'n codi dyheadau, yn gwella iechyd a lles, yn cefnogi datblygiad sgiliau ac yn creu cyflogaeth.
- 6.2 Mae'r angen yn sylweddol. Roedd astudiaeth a gwblhawyd ychydig cyn cyfnod clo Covid yn gosod Merthyr Tudful — er ei holl botensial — ar ben anghywir tablau cynghreiriau economaidd y DU:
- 375 o blith 379 o ardaloedd ym mynegai natur gystadleuol y DU
 - 3^{ydd} isaf yng Nghymru
 - 2^{il} isaf ym Mhrifddinas-Ranbarth Caerdydd
 - Gwerth Ychwanegol Gros y pen o £15,420 — 17^{eg} ymysg y 22 awdurdod lleol yng Nghymru.
- 6.3 Mae ymchwil arall wedi dangos bod 8 o'r 36 Ardal Gynnyrch Ehangach Haen Is (LSOAs) yn y fwrdeistref ymhlith y 30% mwyaf difreintiedig yng Nghymru. Er gwaethaf mesurau anffafriol o dlodi ac afiachusrwydd, roedd 85% o'r rhai a ymatebodd i'n harolwg yn ymfalchïo mewn byw a gweithio ym Merthyr Tudful, gan ddangos bod awydd enfawr i bobl deimlo'n rhan o gymuned leol a rhannu ymdeimlad o le.
- 6.4 Mae'n rhesymol tybio y bydd lleoli atyniad mawr fel NCAGW yng Nghyfarthfa, gyda marchnata priodol a gwelliannau ffyrdd a rheilffyrdd sydd ar fin digwydd, yn cynyddu nifer yr ymwelwyr ac yn annog datblygiad pellach i westai newydd, gan roi anogaeth bellach eto i dwristiaeth yn yr ardal. Bydd rhagolygon manwl gywir yn dibynnu ar raddfa ac amseriad y buddsoddiad, er y byddem yn disgwyl i safle angor NCAGW, wedi'i gwblhau, ddenu dim llai na 300,000 o ymwelwyr y flwyddyn yn y blynyddoedd cynnar, gan godi i 500,000 o fewn 10 mlynedd.
- 6.5 Gofynnwyd i ni ystyried a yw methiant Canolfan y Celfyddydau Gweledol (CVA) yng Nghaerdydd fwy nag 20 mlynedd yn ôl yn cynnig unrhyw wersi ar gyfer yr NCAGW arfaethedig. Yn ein barn ni, mae'r NCAGW arfaethedig yn gynnig gwahanol iawn. Menter annibynnol oedd y CVA, tra byddai safle angor ar gyfer NCAGW yng Nghyfarthfa, yn dechrau gyda'r manteision canlynol

- i) yr ymwelwyr sylweddol presennol ym Mharc Cyfarthfa,
- ii) rhaglen addysg/ysgolion datblygedig Cyfarthfa,
- iii) cyd-leoli amgueddfa ac oriel gelf gyfoes a fydd yn sicrhau treiddiad ehangach i'r farchnad
- iv) cefnogi cadwyn o orielau sydd wedi hen ennill eu plwyf ledled Cymru a
- v) chryfder casgliadau Amgueddfa Cymru a'r Llyfrgell Genedlaethol.

6.6 Argymhellodd yr Astudiaeth Effaith Economaidd a baratowyd yn ystod ymarfer prif gynllun Cyfarthfa y dylid mapio newid economaidd-gymdeithasol — ei fonitro a'i werthuso - ddod yn ganolbwynt i Gynllun Cyfarthfa. Mae hwn yn ddull yr ydym ni am ei archwilio gyda Chomisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol Cymru.

7. Aliniad polisi

- 7.1 Ni all adfywio yn yr 21^{ain} ganrif gyfyngu ei hun i nodau meintiol syml. Rydym ni wedi pwysleisio o'r cychwyn ein dymuniad i alinio ein gwaith ag egwyddorion Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol. Mewn gwirionedd, rydym ni'n dymuno ymgorffori pob un o'i dimensiynau o fewn ein dibenion: iechyd, cydraddoldeb, cymunedau cydlynol, diwylliant, yr iaith Gymraeg a chyfrifoldeb byd-eang.
- 7.2 Mae'n werth rhoi sylwadau ar yr olaf o'r rhain. Ym mhob un o'r dimensiynau uchod, byddwn yn canolbwyntio'n bennaf ar fynd i'r afael â phryderon cymunedau yng Nghymru, ond wrth fynd i'r afael â'r dimensiwn byd-eang byddwn yn gwneud ymdrech ar y cyd i gysylltu â sefydliadau tebyg yn y DU a thu hwnt i'n glannau.
- 7.3 Fel gyda chelf gyfoes — fel y gwelwch yng nghynllun Artes Mundi - ni allwn fod yn gyfrifol yn fyd-eang oni bai ein bod yn agored i ddylanwadau o bedwar ban byd yn ein gwaith. Felly, byddwn yn anelu at ddatblygu ein cysylltiadau rhyngwladol, gan greu partneriaethau gydag orielau ar draws y byd, a gwahodd pobl greadigol a meddylwyr rhyngwladol i dreulio amser yma. Ein nod yw bod yn gartref i gynhyrchu arloesol a syniadau sy'n procio'r meddwl.

8. Casgliad

- 8.1 Rydym ni'n credu ei bod yn hen bryd creu Oriel Gelf Gyfoes Genedlaethol i Gymru. Byddai'n llenwi bwlch yn nhirwedd ddiwylliannol Cymru ac yn cynnig cyfleoedd ar gyfer ymgysylltu lleol a rhyngwladol, er budd artistiaid a'r cyhoedd fel ei gilydd.
- 8.2 Byddai dynodi Cyfarthfa yn safle angor ar gyfer NCAGW yn sicrhau creu tîm pwrpasol, mewn gofod a lleoliad teilwng, gan weithio mewn partneriaeth ag orielau ledled Cymru, ac yn canolbwyntio ar ddiddordeb cyffredin. Maint y presenoldeb hwn — yn rymus amlwg i'r gynulleidfa, yn gredadwy i artistiaid, curaduron a'r byd academiaidd fel ei gilydd, ac yn weladwy i'r byd — a fydd yn rhoi i'n celf gyfoes momentwm ffres, proffil uwch a lle diogel yn ffurfafen ddiwylliannol Cymru.

Atodiad A: Chwe esiampl o amgueddfeydd ym Mhrydain ac Ewrop (NB, ni ddylid cyhoeddi y delweddau hyn. Nid ydym yn berchen ar yr hawlfraint)

Chwe enghraifft o ddatblygu amgueddfeydd hŷn drwy ailfodelu, ychwanegiadau newydd a thechnegau arddangos newydd

Gall rhai ond nid pob un o'r datblygiadau a restrir isod fod ar raddfa wahanol i brosiect Cyfarthfa, ond maen nhw'n ymgorffori egwyddorion a all fod yn dda iddo.

a. The Whitworth, Manceinion

Mae'r amgueddfa hon yn ymroddedig i'r cysyniad o'r "Amgueddfa Ddefnyddiol sy'n hyrwyddo celf fel offeryn ar gyfer effeithio ar y byd o'n cwmpas". Mae'r ffryntiad brics coch yn cael ei ategu gan orielau newydd sbon yn y cefn.

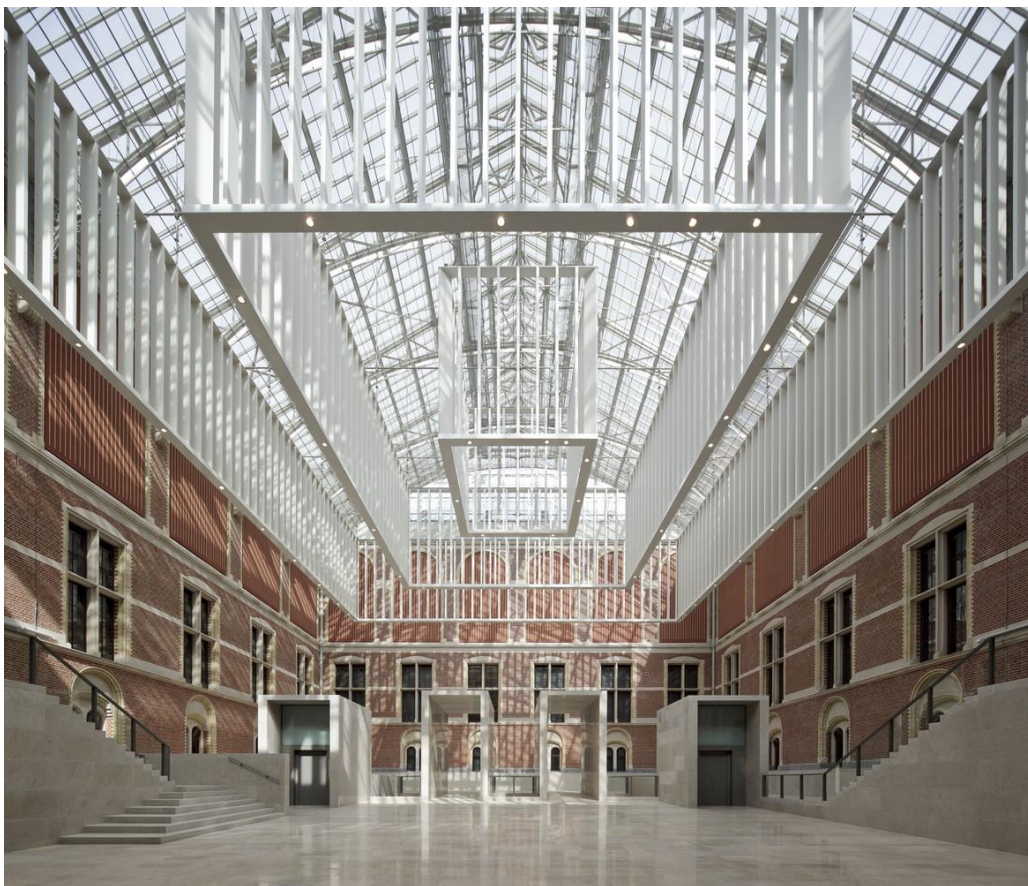
b. The Kunstmuseum, Castell Moritzburg, Halle, Yr Almaen

Crëwyd yr amgueddfa hon trwy addasu preswylfa archesgob, sy'n dyddio'n ôl i'r Oesoedd Canol, yn amgueddfa gelf.

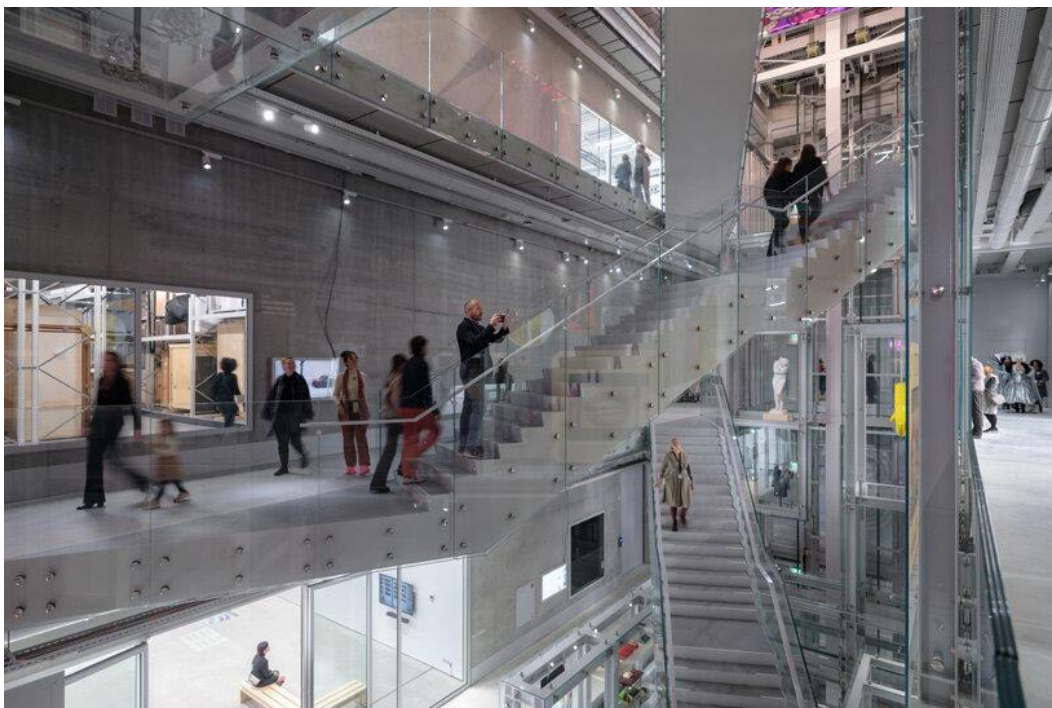
c. Rijksmuseum, Amsterdam

Adeiladwyd y Rijksmuseum ym 1885. Cwblhawyd y gwaith o'i adfer a'i adnewyddu yn 2012 yn seiliedig ar ddyluniad gan benseiri Sbaenaidd Antonio Cruz ac Antonio Ortiz.

ch. The Depot, Rotterdam

Wedi'i leoli mewn parc, dyma'r cyfleuster storio celf cyhoeddus cyntaf yn y byd. Gall y cyhoedd grwydro trwy chwe llawr o weithiau celf, wedi'u tywys gan ap. Gallant hefyd wyllo gweithwyr celf proffesiynol wrth eu gwaith.

d. MAS, Museum an der Strom, Antwerp

Mae'r MAS yn Antwerp yn amgueddfa arloesol, sy'n nodedig am ei systemau storio hygrych i'r cyhoedd a'i hymrwymiad i hysbysu'r cyhoedd gan ddefnyddio cyfryngau newydd a chyflwyniadau trochi.

f. Van Abbemuseum, Eindhoven, Yr Iseldiroedd

Amgueddfa flaengar sy'n cael ei hystyried yn un o'r prif canolfannau sy'n ailfeddwl am ymgysylltu â'r cyhoedd, gyda rhaglenni arbennig yn defnyddio amrywiaeth o offer amlsynhwyrdd i'w defnyddio gan ymwelwyr dall a rhannol ddall a'r byddar a'r trwm eu clyw, yn ogystal â phobl sy'n dioddef o Alzheimers ac affasia. Mae hefyd yn cynnal rhaglenni grwpiau sy'n ceisio cysylltu materion cyfoes y dydd gyda gwrthrychau celf. Isod mae côr arwyddo o'r Iseldiroedd yn perfformio gyda chôr yr amgueddfa.

Atodiad B: Sefydliad Cyfarthfa

Mae Sefydliad Cyfarthfa yn elusen gofrestrdedig ac yn gwmni cyfyngedig drwy warant. Ei ymddiriedolwyr yw:

Dr Carol Bell

Mae Carol Bell, sy'n wreiddiol o Felindre, Abertawe, yn ddiwydiannwr, yn ariannwr ac yn ymddiriedolwr elusen profiadol.

Mae'n aelod o fwrdd Banc Datblygu Cymru, yn aelod o gyngor Research England, yn Is-lywydd Amgueddfa Genedlaethol Cymru, yn Is-gadeirydd Canolfan Mileniwm Cymru ac yn aelod benywaidd cyntaf o fwrdd Cymdeithas Bêl-droed Cymru. Ar hyn o bryd mae Carol yn gwasanaethu ar dri bwrdd cwmni cyhoeddus: Bonheur (ynni adnewyddadwy Norwyaidd), Tharisa (glöwr platinwm yn Ne Affrica) ac Ymddiriedolaeth Incwm Ynni ac Adnoddau BlackRock.

Yn 2019, hi oedd un o sylfaenwyr Chapter Zero, rhan o Fenter Llywodraethu Hinsawdd Fforwm Economaidd y Byd, sy'n helpu cyfarwyddwyr anweithredol i integreiddio risg hinsawdd i gynlluniau strategaeth a buddsoddi. Mae ei diddordebau academaidd, yn UCL, yn cynnwys datblygu mwyndoddi metel a masnachu mewn metelau yn y cyfnod cynhanes. Mae'n cadeirio'r Ysgol Brydeinig yn Athen ac yn Drysorydd y Sefydliad Astudiaethau Archaeo-metelegol. Mae hi'n byw yn Llundain a Chaerdydd.

Geraint Talfan Davies (Cadeirydd)

Mae Geraint Talfan Davies yn awdur a darlledwr sydd wedi bod yn ymwneud ers amser maith â pholisi cyhoeddus a'r celfyddydau yng Nghymru. Ef yw ysgogydd y prosiect presennol i ddatblygu Castell a Pharc Cyfarthfa ym Merthyr Tudful. Mae ei yrfa wedi rhychwantu papurau newydd a darlledu yn ITV a'r BBC. Yn gyn-Reolwr BBC Cymru ac yn gyn-Gadeirydd Opera Cenedlaethol Cymru, Cyngor Celfyddydau Cymru, ac Ymddiriedolaeth Celfyddydau Bae Caerdydd, mae hefyd yn gyd-sylfaenydd y Sefydliad Materion Cymreig. Mae'n gyfarwyddwr anweithredol Severn Screen Ltd. ac yn Gymrawd Anrhydeddus o Sefydliad Brenhinol Penseiri Prydain.

Rowland Davies (Is-Gadeirydd)

Mae Rowland Davies yn gyfreithiwr ac yn gyn-bennaeth practis eiddo tiriog Geldards LLP lle bu'n arbenigo mewn prosiectau hirdymor mawr ar gyfer y sector cyhoeddus, y sector preifat a'r trydydd sector. Yn Geldards, arweiniodd y tîm a gasglodd y tir ar gyfer Stadiwm y Mileniwm, ac mae wedi gweithredu ar nifer o ddatblygiadau ym Mae Caerdydd. Bu hefyd yn cynrychioli'r awdurdod lleol yn natblygiad Pentref Trefol Coed Darcy yn Abertawe yn ogystal â chaffael a datblygu MoD Sain Tathan. Mae bellach yn gweithio fel ymgynghorydd i Geldards yn goruchwyllo datblygiad Plasdŵr Garden City ac mae hefyd yn Bennaeth Tir Strategol ar gyfer Ystâd Marcol.

Mae Rowland yn gyn-Ymddiriedolwr hosbis plant Tŷ Hafan a Gwobr Gelf Ryngwladol Artes Mundi, ac ar hyn o bryd yn Is-Gadeirydd Cymdeithas Celf Gyfoes Cymru, yn Ymddiriedolwr Ymddiriedolaeth Lles Rhanbarthol Gleision Caerdydd, ac yn Ymddiriedolwr Cronfa Gymunedol Plasdŵr.

Geoff Hunt

Geoff Hunt yw Prif Swyddog Gweithredu Arup yn y DU - ymgynghoriaeth amlddisgyblaethol ym maes peirianeg, cynllunio a rheoli - ac yn y rôl hon mae ganddo gyfrifoldeb gweithredol llawn dros 6,000 o staff mewn chwe gwlad. Fel cyfarwyddwr corfforaethol yn y sectorau preifat ac elusennol mae ganddo ddiddordeb brwd mewn cynllunio busnes a llywodraethu ar lefel sefydliadol a phrosiectau. Mae'n beiriannydd sifil a strwythurol siartredig ac mae wedi treulio ei yrfa mewn peirianeg sifil a strwythurol fel contractwr, dylunydd ac arweinydd busnes. Mae ganddo ddiddordeb mewn adeiladau hanesyddol a pheirianeg sifil. Graddiodd Geoff o Brifysgol Abertawe ac mae'n byw ym Mhorthcawl. Mae'n aelod blaenorol o fwrdd a Chadeirydd Groundwork Wales.

Syr Simon Jenkins

Mae Syr Simon Jenkins yn newyddiadurwr, awdur a darlledwr ac mae wedi gwasanaethu fel Cadeirydd yr Ymddiriedolaeth Genedlaethol a chyn hynny fel Dirprwy Gadeirydd English Heritage. Bu'n olygydd gwleidyddol The Economist am bum mlynedd, ac aeth ymlaen i fod yn olygydd The Times a'r Evening Standard. Mae bellach yn ysgrifennu ddwywaith yr wythnos i'r Guardian ac yn rheolaidd i'r Evening Standard.

Bu'n aelod o fwrdd British Rail, London Transport, Faber and Faber ac ymddiriedolaeth lyfrau Pevsner, ac yn Ymddiriedolwr Comisiwn y Mileniwm, Amgueddfa Llundain, Somerset House, Canolfan South Bank, SAVE (Gwarchod Treftadaeth prydain), y Thirties Society, a chasgliad darluniau Sefydliad Brenhinol Penseiri Prydain.

Mae wedi ysgrifennu llyfrau ar eglwysi, tai, Llundain a phensaernïaeth Cymru, yn ogystal ag ar wleidyddiaeth a Hanes Byr Lloegr. Mae ei lyfr nesaf ar bensaernïaeth gorsafoedd. Cafodd ei urddo'n farchog yn 2004 ac mae'n gymrawd Cymdeithas yr Hynafiaethwyr a'r Gymdeithas Lenyddiaeth Frenhinol. Mae'n byw yn Llundain a Chymru.

Ewan Jones

Mae Ewan yn bensaer Cymreig, wedi'i eni yng Nghasnewydd a'i fagu ym Mhorthcawl, lle mae llawer o'i deulu'n dal i fyw. Mae'n Bartner yn Grimshaw, practis pensaernïol rhyngwladol gyda stiwdios yn Ewrop, Awstralia ac UDA, a dylunwyr Prosiect Eden yng Nghernyw.

Gan weithio ar brosiectau cymhleth, yn y sectorau cyhoeddus a phreifat, mae Ewan yn ddylunydd a chyfarwyddwr profiadol. Mae ei bensaernïaeth yn integreiddio peirianeg ac adeiladu yn ofalus, a'r cyfan yn cyfrannu at lwyddiant y naill a'r llall. Gan arwain timau sydd â dawn i roi sylw creadigol i fanylion, y canlyniadau yw strwythurau nodedig, arobryn ar draws ystod o raddfeydd a sectorau.

Mae Ewan wedi gweithio gyda Chomisiwn Dylunio Cymru ers 2005, gan gynnwys tymor o ddeng mlynedd fel aelod bwrdd. Mae'n parhau i gadeirio adolygiadau dylunio ar gyfer y Comisiwn ac yn cynorthwyo gyda chyngor i gleientiaid a'r llywodraeth.

Hanif Kara

Yr Athro Hanif Kara yw Cyd-sylfaenydd a Chyfarwyddwr Dylunio AKT II, cwmni peirianeg strwythurol a sifil a arweinir gan ddylunio yn Llundain. Gyda'i arweinydd creadigol, mae'r practis yn gysylltiedig â llawer o brosiectau adeiladu arloesol o wahanol faint, gan ennill dros 350 o wobrau dylunio, gan gynnwys Gwobr Stirling RIBA ar dri achlysur, yn ogystal â Gwobr Lubetkin RIBA ar gyfer Pafiliwn y DU yn Shanghai Expo yn 2010.

Mae Hanif wedi ennill statws rhyngwladol yn yr amgylchedd adeiledig, trwy ymarfer, ymchwil arloesol ac addysg ym maes dylunio rhyngddisgyblaethol. Mae angerdd diflino am ddull 'wedi'i arwain gan ddylunio' wedi caniatáu iddo weithio ar nifer o brosiectau enghreifftiol ac arloesol sydd ar flaen y gad mewn sawl her mae'r amgylchedd adeiledig wedi'u hwynebu yn ystod y ddau ddegawd diwethaf, gan gynnwys yr argyfwng hinsawdd.

Mae hefyd yn Athro mewn Ymarfer Technoleg Bensaernïol yn Ysgol Dylunio Graddedigion Harvard ac yn gynghorydd i Rwydwaith Datblygu Aga Khan. Mae hefyd yn aelod o Grŵp Dylunio Comisiwn Seilwaith Cenedlaethol Llywodraeth y DU.

Helen Protheroe

Mae Helen Protheroe yn Gyfarwyddwr Gweithredol Partneriaethau Byd-eang a Dyngarwch yn Sefydliad Allen yn Seattle ac yn aelod o Allen's C Suite. Mae ei ffocws ar adeiladu cymuned fyd-eang Allen Institute ac ymestyn ei heffaith o ran deall bywyd a thrawsnewid iechyd pobl. Cyn y penodiad hwn roedd wedi bod yn Gyfarwyddwr Datblygu a Chysylltiadau Cyn-fyfyrwr yn y Coleg Celf Brenhinol ac yn aelod o dîm arweinyddiaeth y coleg. Yn enedigol o Ferthyr Tudful, mae Helen hefyd wedi ymgymryd â rolau gweithredol ar gyfer Coleg Brenhinol Cerdd a Drama Cymru, LAMDA, Canolfan Mileniwm Cymru, Cwpan y Byd Digartref (Cymru), y Tŷ Opera Brenhinol a'r Amgueddfa Ddylunio. Mae'n aelod o fwrdd (RCA USA) ac o Sefydliad Aspen y DU.

Y Cynghorydd Lisa Mytton

Mae Lisa Mytton yn gyn-Arweinydd Cyngor Merthyr Tudful ac yn gyn-Aelod Cabinet dros Ddysgu. Hi yw aelod etholedig ward y Faenor ers 2008. Yn 2012-13 hi oedd Maer ieuengaf erioed Merthyr Tudful. Mae wedi gweithio ers dros 20 mlynedd mewn addysg ôl-16, gan ddelio'n bennaf â phrentisiaethau, ac yn fwy diweddar fel Arolygydd Cymheiriaid i Estyn. Mae'n llywodraethwr ar Ysgol Gynradd Parc Cyfarthfa ac mae hefyd wedi cynrychioli Merthyr Tudful ar Gyd-Bwyllgor Addysg Cymru a Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru.

Dr. Marion Loeffler

Mae Marion Loeffler yn hanesydd a darlledwr ac yn Ddarllenydd Hanes Cymru ym Mhrifysgol Caerdydd sy'n arbenigo yn hanes diwydiannol a diwylliannol y Gymru fodern yn ei chyd-

destunau Ewropeaidd, ymerodraethol a byd-eang. Mae hi hefyd yn aelod o Bwyllgor Archif Menywod Cymru ac yn Olygydd Cynorthwyol y Bywgraffiadur Cymreig.

Yn wreiddiol o Berlin ac yn gyn-fyfyrwraig o Brifysgol Humboldt, mae'n siarad Cymraeg yn rhugl, wedi cyflwyno rhaglenni dogfen teledu ar themâu hanesyddol ar gyfer S4C ac ORB yr Almaen, ac yn cyfrannu'n rheolaidd i Radio Cymru a Radio Wales.

Robert Rummey

Mae Robert Rummey yn bensaer ac yn bensaer tirwedd sydd ag arbenigedd mewn ail-bwrpasu asedau hanesyddol er budd adfywio, twristiaeth, addysgol ac amgylcheddol. Ar hyn o bryd mae ei bractis yn defnyddio'r dull hwn ar gyfer tri chastell yn y DU ac un yn yr Eidal, yn ogystal ag ym Mharc Bletchley, gan gydbwysu manyldeb hanesyddol â'r angen am refeniw ymwelwyr. Mae'r practis hefyd wedi cynllunio parc 120 hectar yng Nglofa Betteshanger yng Nghaint a mentrau adfywio, datblygu a hamdden eraill ar y tir.

Y Cynghorydd Geraint Thomas

Geraint Thomas yw Arweinydd Cyngor Merthyr Tudful a chyn Aelod Cabinet dros Adfywio, Trawsnewid a Masnacheiddio. Mae'n Gynghorydd Annibynnol dros ward Cyfarthfa ers 2017. Cafodd ei addysg yn Ysgol Uwchradd Cyfarthfa a Choleg Merthyr a bu'n gweithio ym musnes pyllau glo'r teulu cyn sefydlu busnes ailgylchu yn darparu arwynebau diogel ar gyfer mannau chwarae i blant.

Sara Turnbull

Mae Sara Turnbull yn amgylcheddwr siartredig, yn entrepreneur cymdeithasol ac yn arweinydd arobryn mewn cynaliadwyedd a gwerth cymdeithasol. Mae ganddi fwy na 22 mlynedd o brofiad o arwain a siapio mentrau cymdeithasol, elusennau a sefydliadau eraill sydd wedi ymrwymo i greu byd mwy cynaliadwy. Mae hi wedi gweithio'n rhyngwladol ym maes ymgysylltu ac adfywio cymunedol, yn aml yn mentora busnesau newydd cymdeithasol a gwyrdd.

Mae Sara yn byw yn Abertawe ac yn gyfarwyddwr anweithredol Coastal Housing Group yn Abertawe - sydd â 6,000 o gartrefi yn ne Cymru - Cadeirydd Creative Workspace Resilience Fund ar gyfer Awdurdod Llundain Fwyaf, aelod o Fwrdd Datblygu Cynaliadwy Trafnidiaeth Llundain a chyfarwyddwr anweithredol Awdurdod Marchnad Covent Garden. Arweiniodd hefyd ar ddatblygu polisiau cynaliadwyedd cymdeithasol ar gyfer Foster + Partners. Hi yw Sylfaenydd a Chyfarwyddwr Workwild a Better Off Edits, a hi oedd Sylfaenydd a Phrif Weithredwr Creative Land Trust, yn ogystal â chyn Is-gadeirydd Cyngor Datblygu Cynaliadwy Ewropeaidd y Sefydliad Tir Trefol.

Sarah Hopkins

Sarah Hopkins yw Prifathro Gweithredol Ysgol Babyddol y Gwynfydedig Carlo Acutis yn Merthyr Tydfil – ysgol ar gyfer plant rhwyng 3 a 16 sy'n gwasanaethu ardal Blaenau'r Cymoedd. Ffurfiwyd yr ysgol trwy gyfuno pedair ysgol, yn cynnwys Ysgol Uwchradd Babyddol Esgob Hedley. Graddiodd Sarah mewn Astudiaethau Crefyddol o Brifysgol

Caerdydd, a bu'n gweithio yn y GIG cyn symud i fod yn athro yng Nghaerdydd a Merthyr. Penodwyd yn Brifathro ar Ysgol Babyddol yr Esgob Hedley ym 2018. Arweiniodd y dasg o gryfhau safonau'r ysgol ac mae wedi cynrychioli y sector addysgol ar nifer o fyrddau yn cynnwys Cymwysterau Cymru yn ogystal a phaneli Llywodraeth Cymru ac awdurdodau lleol.

Atodiad C: Staff Sefydliad Cyfarthfa

Anna Baker, Prif Weithredwr, Sefydliad Cyfarthfa

Mae Anna Baker yn bensaer ac yn rheolwr prosiect. Cyn ymuno â Sefydliad Cyfarthfa roedd wedi cwblhau cynllun gwerth £9m i adfer pwll nofio cyhoeddus awyr agored hynaf y DU - Pwll Cleveland yng Nghaerfaddon a godwyd yn 1815. Astudiodd Anna, sy'n dod o Glasgow, bensaernïaeth ym Mhrifysgol Dundee a Phrifysgol South Bank Llundain. Mae hi hefyd wedi rheoli prosiectau datblygu siopau mawr ar gyfer Harrods yn Llundain, adeiladu a gosod pafiliwn rhyngweithiol ar gyfer Samsung ym Monaco, ac adeiladu cerflun symudol mawr - y Mobile Orchard - gyda'r bwriad o godi ymwybyddiaeth o faterion amgylcheddol ac i weithredu fel canolbwynt Gŵyl Dinas Llundain.